

DOI: 10.31891/2308-4081/2023-13(1)-14

Аспірантка **МАРИНА АФОНЧЕНКО**
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: mary.afonchenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6359-2686

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання особливостей підготовки вчителів до профільного навчання іноземної мови в Україні та країнах зарубіжжя. Встановлено, що у контексті глобалізаційних й інтеграційних процесів та запровадження в освітню систему концепції НУШ, змінилися потреби, пов'язані із викладанням іноземної мови. Зокрема це стосується профільних шкіл, адже перехід до профільного навчання є однією із необхідних складових для втілення в життя нових вимог. Таким чином, зміст навчання концентрується на реалізації компетентнісного та особистісного підходів у навчанні, а від вчителя іноземної мови очікується виконання нових ролей: медіатора, фасилітатора, ментора.

З'ясовано, що у випадку Великої Британії кваліфікацію майбутні вчителі з іноземної мови можуть отримати як у закладах вищої освіти, так і на спеціалізованих курсах та з отриманням післядипломної освіти у сфері педагогіки. Досліджено особливості професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в інших країнах.

Проаналізовано тенденції та моделі підготовки вчителів Ель-Пасо та визначено вимоги до діяльності випускників педагогічних спеціальностей Техаського університету.

Розглянуто та згруповано вміння і компетентності, що повинні бути розвинуті у майбутніх вчителів університетів Чилі. Проаналізовано стратегії підготовки вчителів іноземних мов Великої Британії. Досліджено особливості заочного навчання та фактори його ефективності для підготовки вчителів до роботи у профільній школі.

Проаналізовано процес підготовки до профільного навчання українських вчителів іноземних мов. З'ясовано, які принципи лежать в основі підготовки вчителів до викладання у профільних школах. Досліджено перспективи створення спеціальної програми для професійної підготовки майбутніх вчителів.

У результаті аналізу було визначено, що у підготовці майбутніх вчителів до профільного викладання за кордоном превалює комплексний підхід із поєднанням традиційних та сучасних форм і методів навчання. З'ясовано, що сучасні вітчизняні вчені схиляються до зарубіжних ідей організації профільного викладання, однак стратегія підготовки потребує подальшого дослідження та запровадження позитивного зарубіжного досвіду.

Ключові слова: Велика Британія, Чилі, Ель-Пасо, іноземна мова, профільне викладання, професійна підготовка вчителів, студентоцентризм, компетентнісний підхід, концепція НУШ, професійна компетентність.

SPECIFICS OF TEACHER TRAINING FOR SPECIALIZED FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN UKRAINE AND ABROAD

ABSTRACT

The article examines the specifics of teacher training for specialized foreign language teaching in Ukraine and foreign countries. It is established that in the context of globalization and integration processes and the introduction of the New Ukrainian School concept into the educational system, the needs related to foreign language teaching have changed. This applies to specialized schools particularly, because the transition to specialized training is one of the vital components for the implementation of the new requirements. Thus, the content of education is focused on the implementation of competence and personal approaches in education, and a foreign language teacher is expected to fulfill new roles as a mediator, facilitator and mentor.

It is found that in the case of Great Britain, future foreign language teachers can obtain qualifications both in institutions of higher education and by means of specialized courses or postgraduate education in the field of pedagogy. The specifics of professional training of future foreign language teachers in other countries are studied. Tendencies and models of teacher training in El Paso are analyzed and the requirements for the activities of graduates of the pedagogical specialties of the University of Texas are determined. The skills and competencies that should be developed in the future teachers of Chilean universities are studied and grouped. Strategies for training foreign language teachers in Great Britain are analyzed. Specifics of the external form of education and factors of its effectiveness for the preparation of teachers to work in a specialized school are studied.

The process of preparation for specialized training of Ukrainian teachers of foreign languages is analyzed. The principles that underlie the preparation of teachers for work in specialized schools are outlined. Prospects of creating a special program for professional training of future teachers are studied.

As a result of the analysis, it is determined that a complex approach with a combination of traditional and modern forms and methods of teaching prevails in the preparation of future teachers for specialized teaching abroad. Ukrainian tendencies were compared to the foreign ones and it is found that modern domestic scientists are inclined to the foreign ideas. However, the training strategy needs further research and implementation of more ideas from positive foreign experience.

Keywords: *Great Britain, Chile, El Paso, foreign language, specialized teaching, professional training of teachers, student-centeredness, competence approach, concept of New Ukrainian School, professional competence.*

ВСТУП

Запровадження концепції НУШ у сучасну освіту передбачає певні зміни у вимогах до вчителів, зокрема вчителів іноземних мов. Вони стосуються не лише змісту їхньої підготовки у закладах вищої освіти, а й до безпосередньої професійної діяльності. Як результат, відбувається перенесення акценту на компетентнісний і особистісний підходи у навчанні та реалізацію принципу дитиноцентризму, що загалом означатиме необхідність сприйняття кожного учня як індивідуума, врахування його особливостей та інтересів під час навчального процесу. Крім цього, від майбутніх вчителів іноземної мови очікується обізнаність у сфері загальної, вікової та групової психології.

Отже, сучасний вчитель повинен не лише мати компетентності, пов'язані із його предметом викладання, а й виконувати роль медіатора, ментора, фасилітатора та керувати індивідуальними освітніми траєкторіями учнів. Ці індивідуальні траєкторії, у свою чергу, повинні бути направлені на розкриття потенціалу кожного учня і тісно перегукуватися із основними положеннями концепції НУШ. Таким чином, керування ними є однією із вимог до сучасного українського вчителя (Нова українська школа. Концепція Нової української школи, 2016; НУШ. Новий закон України «Про освіту», 2016).

Крім цього, однією з необхідних умов втілення концепції НУШ в життя є перехід до профільного навчання у старших класах, а відтак і підготовка та перепідготовка до цього нових та вже практикуючих педагогічних кадрів. Враховуючи те, що такі поняття є відносно новими для українського освітнього простору, аналіз позитивного досвіду країн зарубіжжя є важливим кроком для розвитку вітчизняної освітньої системи та реалізації сучасних концепцій підготовки вчителів з іноземної мови.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – окреслити та порівняти тенденції та ключові особливості підготовки вчителів іноземної мови до профільного навчання в країнах зарубіжжя та Україні.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науковий і практичний інтерес становлять праці вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед зарубіжних вчених, які досліджують процес підготовки майбутніх вчителів з іноземної мови до профільного навчання, варто відзначити Д. Наталісіо (D. Natalicio), М. С. Рамірез-Монтойя (M. S. Ramirez-Montoya), Р. Свейн (R. Swain).

Серед вітчизняних дослідників, які займаються аналізом професійної підготовки вчителів до профільного навчання у Великій Британії, слід відмітити І. В. Козаченко та С. І. Никитюк.

Українські дослідники Н. С. Дмитренко, Л. Я. Зеня, П. В. Якименко займаються питанням професійно-методичної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до профілізації.

У процесі дослідження було використано такі теоретичні й емпіричні методи, як аналіз, порівняння, інтерпретація, синтез, узагальнення та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Говорячи про Велику Британію як про яскравий приклад успішного зарубіжного досвіду підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до роботи у старшій профільній школі, варто зазначити, що незважаючи на наявність великої кількості університетів, кваліфікованих вчителів іноземної мови готують на таких курсах, як «Курси початкової підготовки вчителів» (Initial Teacher Training) та «Курси початкової освіти для вчителів» (Initial Teacher Education). Після закінчення університету майбутнім вчителям пропонують пройти курс для аспірантів, щоб отримати аспірантський сертифікат в освітніх науках (Postgraduate Certificate in Education). Таким чином забезпечується підготовка конкурентоспроможних фахівців (Swain, 2022).

Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови у країнах зарубіжжя досліджується науковцями впродовж значного проміжку часу і на сьогодні ми вже можемо виокремити певні тенденції та особливості в ній. До прикладу, Д. Наталісіо (D. Natalicio) займалася дослідженням підготовки майбутніх вчителів у Техаському

університеті в Ель-Пасо та на основі цього зробила висновок, що традиційні моделі підготовки вчителів починають відходити на задній план, у той час як акцент поступово зміщується до запровадження у навчання сучасних технологій, зокрема заохочення до використання електронних книжок та спілкування з студентами після занять за допомогою електронної пошти. Зазначається також, що сучасний викладач, який готує майбутніх вчителів, повинен не лише спостерігати за рівнем засвоєння студентами нових знань, а й мотивувати їх до навчання й отримання нових знань та цікавитися їхніми особистими потребами та інтересами (Natalicio, 2000).

В університетах Чилі, як було досліджено М. С. Рамірез-Монтойем (M. S. Ramírez-Montoya), підготовка майбутніх вчителів спрямовується на розвиток у них таких вмінь та компетентностей:

- здатність до критичної інтерпретації знань та рефлексії, пов'язаної з педагогічною і професійною діяльністю та практикою;
- вміння розроблювати та користуватися під час роботи різними видами діяльності, спрямованих на отримання та оцінку знань;
- здатність до співпраці, роботи в команді та вміння бути лідером (Ramírez-Montoya, 2021).

Крім цього, тенденції у підготовці майбутніх вчителів іноземної до роботи у профільній школі на просторах зарубіжжя сьогодні досліджуються і серед вітчизняних вчених. До прикладу, дослідниця І. В. Козаченко розглянула підготовку вчителів іноземних мов у Великій Британії. Деякі стратегії у її системі були визначені нею як провідні у педагогічних закладах вищої освіти:

1. Запровадження практики різних видів, що розпочинається із перших днів навчання студентів мовних спеціальностей. Крім цього, дві третини навчального часу студенти старших курсів проводять на практиці у двох різних школах з класами на різних етапах навчання. Вчителі-ментори зазвичай спостерігають за процесом та допомагають у плануванні та підготовці до уроку. Практика, що проходить без відриву від навчання і триває до шести днів, називається серійною, а така, що відбувається з відривом – блок-практикою. Крім цього, вона поділяється на активну та пасивну, що відрізняється тим, чи бере студент безпосередню участь у навчальному процесі, чи лише спостерігає за роботою іншого вчителя.

2. Реалізація студентоцентризму з індивідуальним та диференційованим підходами. Особисті потреби та мотивації студентів втілюються як за допомогою традиційних форм проведення занять (лекції, семінари та тьюторіали), так і сучасних: командна та групова робота, уявні заняття, навчання театрального мистецтва, мікрвикладання та ін. (Козаченко, 2016).

Як зазначає С. І. Никитюк, все популярнішим у Великій Британії стає заочне навчання: кількість студентів заочної форми щорічно зростає на 10%, а очної – лише на 2%. У процесі цього дослідження також було виокремлено такі фактори, що забезпечують його ефективність:

- забезпечення концепції «навчання впродовж життя» для студентів;
- доцентрова тенденція розвитку освіти у результаті інтеграційних та глобалізаційних процесів країн Європи;
- залучення професійних та досвідчених вчителів до професійної підготовки студентів мовних спеціальностей;
- спрямування заочної освіти на становлення випускників широко-профільними фахівцями;

- зростання питомої ваги самостійної роботи студентів-заочників мовної спеціальності;
- забезпечення умов самореалізації у процесі заочного навчально-виховного процесу, допомоги майбутньому вчителю знайти свій стиль та методику викладання;
- наближення змісту професійної підготовки вчителя до змісту його професійної діяльності (Никитюк, 2014).

Процес професійної підготовки майбутніх вчителів з іноземної мови є як актуальним питанням й у сфері української педагогіки, адже він є невід'ємною умовою реалізації концепції НУШ. Саме тому на ньому концентруються роботи деяких сучасних дослідників України. Варто зазначити, що тенденції підготовки майбутніх вчителів тяжіють до зарубіжних.

Як зазначає П. В. Якименко, професійно-педагогічна підготовка – це процес формування у майбутніх вчителів іноземної мови як готовності до викладання самого предмету, так і цілої системи установок, правил та моральних цінностей, які здатні орієнтувати їх працю на ефективне виконання професійних завдань. Система такої підготовки має для своєї найбільшої ефективності складатися з таких компонентів: професійний, методично-технологічний, психолого-педагогічний, лінгвістичний та загальнокультурний. Разом вони можуть підвищити продуктивність викладання майбутнього вчителя у профільній школі. Крім цього, результатом підготовки буде рівень готовності до професійної діяльності, розвинуті здібності, навички та вміння майбутнього вчителя, його позитивне ставлення до професії та сформовані особисті й професійні якості (Якименко, 2019).

Питанням принципів, на які варто опиратися під час підготовки майбутніх учителів іноземної мови до профільного викладання, займалася дослідниця Л. Я. Зеня. Вона визначила шість основних груп, на які ці принципи можна розділити, а саме:

1. Основні принципи реалізації підготовки фахівців (безперервної освіти; орієнтованості вищої освіти на розвиток особистості; ІТ-забезпечення освітнього процесу; раціонального застосування інноваційних засобів та методів; відповідності результатів професійної підготовки до вимог передбаченої сфери діяльності та ін.).

2. Принципи побудови особистісно орієнтованої освіти у вищій школі (активності навчання; мінімізації репродуктивного типу завдань та форм навчання; проблемності навчання тощо).

3. Принципи реалізації процесу підготовки майбутніх вчителів профільної школи (особистісної орієнтації; національної спрямованості; гуманізації навчального процесу та ін.).

4. Методичні принципи підготовки майбутніх вчителів іноземної мови (комунікативності у навчанні; взаємозв'язку різних видів мовленнєвої діяльності; професійної спрямованості навчання у педагогізації та філологізації тощо).

5. Принципи організації методичної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов як системного управління (процесного підходу; орієнтації на користувача; лідерства; взаємовигідних взаємин із постачальниками тощо).

6. Спеціальні принципи підготовки майбутніх вчителів іноземних мов у профільних школах (гнучкості; співвідношення методики викладання іноземної мови зі змістом професійної підготовки вчителя; інтегративності тощо) (Зеня, 2010).

Дослідниця Н. Є. Дмітренко наголошує на тому, що підготовка майбутніх вчителів з іноземної мови потребує створення певної системи методичної освіти, що

повинна бути спрямована на розвиток у них методичної культури. Це означає, що вищезгадана система повинна забезпечити розвиток таких компонентів: теоретичні знання майбутнього вчителя про навчально-виховний процес у профільній школі та про навчання іноземної мови зокрема; практичні навички виконання майбутнім вчителем методичної роботи у навчально-виховному процесі профільної школи під час класної та позакласної діяльності; вміння реалізовувати організаційну, мотиваційну, проєктувальну, комунікативну, дослідницьку, адаптаційну та контролюючу функції вчителя з іноземної мови у профільній школі. Важливою складовою для створення системи, що буде здатна виконати усі ці цілі, Н. Є. Дмитренко вважає деяку інтегративність у створенні програми для підготовки майбутніх вчителів з іноземної мови профільної школи. Іншими словами, програма повинна поєднувати фахові предмети іноземної мови, теоретичні лінгвістичні дисципліни, методіку викладання іноземної мови, педагогіку та психологію, а також інші похідні від них предмети. Така програма повинна мотивувати студента-майбутнього вчителя з іноземної мови, щоб він бажав розвиватися, самовдосконалюватися та самореалізовуватися у подальшому житті за допомогою тих інструментів, які він вважатиме доцільними, та самостійно створювати індивідуальний план, що зможе відповідати його темпу, бажанням і потребам (Дмитренко, 2014).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Отже, ми можемо бачити, що у зарубіжному досвіді до підготовки вчителів з іноземної мови для роботи у профільних школах підходять комплексно. Така підготовка включає як заняття у ЗВО, так і післядипломну підготовку та курси підвищення кваліфікації. Крім цього, у багатьох країнах на передній план виходить використання сучасних технологій у навчанні та новітні форми й методи викладання, наприклад, командна робота чи мікровикладання (традиційні лекції та семінари хоч і залишаються важливими компонентами підготовки, але перестають бути єдиними способами проведення занять).

Сучасна підготовка вчителів іноземних мов загалом орієнтована на те, що майбутній фахівець після її проходження буде здатен до подальшого саморозвитку, розробки власної стратегії і методіки викладання, науково-дослідницької діяльності, що забезпечується концепцією студентоцентризму та переваги самостійної роботи студентів. Крім цього, ми можемо бачити, що сучасні українські вчені також тяжіють до зарубіжних ідей та методик, що можна вважати позитивним напрямом у розвитку вітчизняної педагогіки. Однак, на сьогодні ця тема ще не є достатньо розкритою, тому потребує подальших досліджень та запроваджень у підготовку майбутніх учителів іноземної мови до роботи у профільній школі нових ідей, форм та методів проведення занять.

Перспективи подальших розвідок можемо вбачати у дослідженні та аналізі підготовки вчителів з іноземної мови до роботи у профільних школах у інших країнах зарубіжжя, а також їхньої підготовки до розвитку в учнів профільних шкіл соціальної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко, Н. Є. (2014). Формування методичної компетенції вчителя іноземної мови в умовах профілізації старшої школи. *Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя»*, 177–179. Вінниця. Режим доступу <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/1233>.

2. Зєня, Л. Я. (2010). Концептуальна модель системи професійно-методичної підготовки вчителя до профільно орієнтованого навчання іноземної мови у старшій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць*, Випуск № 6(59), 175-184.

3. Козаченко, І. В. (2016). Підготовка вчителів іноземних мов у Великій Британії. Позитивний досвід для України. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*, Вип. 42, 197-205.

4. Никитюк, С. І. (2014). Засвоєння позитивного досвіду Великої Британії у системі заочної підготовки вчителів іноземних мов. *Збірник наукових праць. Педагогічна освіта: теорія і практика*, Випуск 17 (2), 93–98.

5. Новий закон України «Про освіту» (2016). *Нова українська школа. Ключові новації в освіті*. Режим доступу https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/BOOKLETTE_INFO-ZAKON-2018_PRESS.pdf.

6. Нова українська школа. Концепція Нової української школи (2016). *Концептуальні засади реформування середньої школи від 27.10.2016*. Режим доступу <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

7. Якименко, П. В. (2019) Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до профільного навчання старшокласників: дефінітивний аналіз. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, Випуск 71, Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 278–282.

8. Natalicio, Diana (2000). *The Future of Teacher Preparation: Two Experts Share Their Thoughts*. Retrieved from <https://www.edutopia.org/future-teacher-preparation>.

9. Ramírez-Montoya, M.S., Andrade-Vargas, L., Rivera-Rogel, D., Portuguese-Castro, M. (2021). Trends for the Future of Education Programs for Professional Development. *Sustainability*, 13, 72–74. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/su13137244>.

10. Swain, Rachel (2022). *Routes into Teaching. Prospects*. Retrieved from <https://www.prospects.ac.uk/jobs-and-work-experience/job-sectors/teacher-training-and-education/routes-into-teaching>.